

- MPM 2013. Monitoring Ptaków Mokradel. <http://www.monitoringptakow.gios.gov.pl/42.mpm.html>. Data dostępu: 13.06.2013.
- Neuschulz F. 1981. Brutbiologie einer Population der Sperbergrasmücke (*Sylvia nisoria*) in Norddeutschland. J. Orn. 122: 231–257.
- Payevsky V.A. 1999. Breeding biology, morphometrics, and population dynamics of *Sylvia* warblers in the Eastern Baltic. Avian Ecol. Behav. 2: 19–50.
- Polak M. 2012. Habitat preferences of the sympatric barred warbler (*Sylvia nisoria*) and the red-backed shrike (*Lanius collurio*) breeding in central Poland. Ann. Zool. Fennici 49: 355–363.
- Pugacewicz E. 1997. Ptaki lęgowe Puszczy Białowieskiej. PTOP, Białowieża.
- Rzępała M., Mitrus C. 1995. Ocena liczebności awifauny lęgowej kompleksu leśnego „Kryńszczak” koło Łukowa w Siedleckiem. Not. Orn. 36: 273–295.
- Sikora A. 2007. Gniazdowanie cennych gatunków ptaków na Wysoczyźnie Elbląskiej. Not. Orn. 48: 246–258.
- Štátný K., Bejček V. 2004. Analysis of bird communities in the former Soviet military training areas of Ralsko and Mladá (Czech Republic). In: Anselin A. (ed.). Bird Numbers 1995. Proceedings of the Int. Conf. and 13th Meeting of the European Bird Census Council, Pärnu, Estonia. Bird Census News 13 (2000): 145–155.
- Walther B.A., van Niekerk A., Rahbek C. 2011. Long-term population declines of Palearctic passerine migrant birds: a signal from the Sahel? BOU Proceedings, The Ecology & Conservation of Migratory Birds: 1–24.
- Wilniewicz P. 2005. Jarzębatka – *Sylvia nisoria* (Brechst., 1785). W: Chmielewski S., Fijewski Z., Nawrocki P., Polak M., Sułek J., Tabor J., Wilniewicz P. Ptaki Krainy Gór Świętokrzyskich. Monografia faunistyczna, ss. 372–374. Bogucki Wyd. Nauk., Kielce – Poznań.
- Winkler D. 2005. Ecological succession of breeding bird communities in deciduous and coniferous forests in the Sopron Mountains, Hungary. Acta Silv. Lign. Hung. 1: 49–58.
- Wójcicki J., Biaduń W., Buczek T., Piotrowska M. 2005. Atlas ptaków lęgowych Lubelszczyzny. LTO, Lublin.
- Wylegała P., Batycki A., Kasprzak A. 2012. Awifauna Doliny Dolnej Noteci – stan aktualny oraz zmiany liczebności. Ornis Pol. 53: 39–49.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Tomiałojć L., Wesołowski T. 1998. Uwagi krytyczne o książce E. Pugacewicza (1997) „Ptaki lęgowe Puszczy Białowieskiej”. Not. Orn. 39: 182–186.

Michał Polakowski

Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska, Politechnika Białostocka
Wiejska 45a, 15-351 Białystok

Wysoka liczebność kropiatki *Porzana porzana* na Bagnach Rozwarowskich w 2011 roku – uwagi na temat metodyki liczeń

W Europie kropiatka *Porzana porzana* występuje w środkowej części kontynentu (Koskimies & Dworak 1997). Rozmieszczenie stanowisk lęgowych w Polsce jest plamowe, na dużych obszarach kropiatka w ogóle nie występuje, a najliczniejsza jest w regionach północno-wschodnich, np. nad Biebrzą (Lontkowski 2007). Na Pomorzu Zachodnim najliczniejsze populacje podawane są znad Zalewu Szczecińskiego – 40–50 par (Kaliciuk & Staszewski 1997), znad jeziora Świdwie – 4–30 par (Staszewski & Czeraszewicz 2000, Jasiński & Staszewski 2013), z Międzyzdrza – 32 pary (Ławicki et al. 2007) i znad jeziora Dąbie – 35–41

samców (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Liczebność kropiatki na Bagnach Rozwarowskich szacowano dotąd na 5–20 samców (Kaliciuk & Staszewski 1997, Kaliciuk et al. 2010).

W roku 2011 przeprowadzono inwentaryzację ptaków lęgowych na terenie obszaru Natura 2000 OSO Bagna Rozwarowskie (PLB320001). Omawiany obszar to bagienna delta dwóch rzek: Wołczyńcy i Grzybnicy. Siedliska gniazdowe kropiatki obejmują tutaj podmokłe łąki i turzycowiska, różnego rodzaju szuwały z przewagą trzcinowisk, z których duża część jest eksploatowana (zimowe koszenie) (Marchowski et al. 2012).

Inwentaryzację w celu wykrycia ptaków o aktywności nocnej wykonano podczas 7 kontroli nocnych w sezonie lęgowym 2011 roku. Liczenia kropiatki prowadzono według wytycznych zawartych w poradniku metodycznym (Lontkowski 2009) i zgodnie z zaleceniami wykonano dwie kontrole w dniach 9/10 i 19/20.05. Ponadto, wykonano również dodatkowe kontrole w terminach: 1/2.04, 11/12.04, 1/2 i 21/22.06 oraz 4/5.07. Podczas kontroli o wysokiej, spontanicznej aktywności kropiatek wabienia nie stosowano. Z uwagi na niedostępny teren nie spenetrowano wszystkich odpowiednich dla kropiatki siedlisk; oceniono, że liczenia przeprowadzono na około 60% obszaru odpowiedniego dla gatunku, a uzyskany wynik ekstrapolowano na całą powierzchnię odpowiednich siedlisk. Wszystkie liczenia prowadzono poruszając się tą samą trasą i wykorzystując te same punkty nasłuchowe. Na terenie OSO Bagna Rozwarowskie odpowiednie siedlisko określono jako obszar podmokłych łąk, turzycowisk i innych szuwarów położonych w centralnej części ostoi o powierzchni około 11,4 km², a w OSO Zalew Kamieński i Dziwna wzięto pod uwagę wyłącznie fragment – jednorodny siedliskowo obszar bagien o powierzchni około 2 km² obejmujący Zatokę Cichą oraz ujścia Wołczyńcy i Grzybnicy.

Podczas drugiego liczenia kwietniowego zanotowano szczyt aktywności mający zapewne związek z pierwszym lęgiem, natomiast ptaki zarejestrowane podczas liczenia w nocy z 9/10.05 to prawdopodobnie samce, które przyleciały później albo ptaki niesparowane. Liczenia majowe wykazały niższą liczebność niż w kwietniu i lipcu, oszacowano ją wtedy na 7 samców 9/10.05 i 5 samców 19/20.05. Kropiatek nie stwierdzono podczas liczeń w czerwcu. Podczas nocnego liczenia 4/5.07 zanotowano 41 samców, co po ekstrapolacji na całość potencjalnego siedliska pozwala oszacować liczebność kropiatki na około 70 odzywających się samców (5,2 samców/km²). Lokalnie najwyższe zagęszczenie zanotowano w Zatoce Cichej i północnej części Bagien Rozwarowskich, gdzie na obszarze 3 km² oszacowano liczebność na 37 samców (12,3 samca/km²).

Dotychczas liczebność kropiatki na Bagnach Rozwarowskich szacowano na 5–20 samców, natomiast nad Zalewem Kamieńskim i rzeką Dziwną na 4–6 samców (dane z lat 1995–2003, Kaliciuk 2010, Kaliciuk et al. 2010). Tak wysokie jak w 2011 r. zagęszczenie kropiatki nie było dotąd notowane na Pomorzu Zachodnim. Jedynie na Międzyodrzu w 2013 roku stwierdzono zagęszczenie wyższe niż 1 samiec/km², a w innych rejonach tego regionu, takich jak Zalew Szczeciński, łąki nad jez. Dąbie czy jez. Świdwie, zagęszczenia nie przekraczają 1 samca/km².

Podobny, nagły wzrost liczebności kropiatki na początku lipca 2010 roku odnotowano w dolinie środkowej Noteci. Na obszarze podmokłych łąk nad Notecią zagęszczenia kropiatki były wyższe niż na Bagnach Rozwarowskich i wynosiły średnio 9,8 samców/km², a lokalnie nawet 33,8 samców/km² (Wylegała & Rosin 2010). Także podczas powodzi w 2007 r. w Brandenburgii, na przełomie czerwca i lipca zanotowano wysoką liczebność kropiatki – w całym kraju związkowym naliczono wówczas 139 odzywających się samców (Ryslavy 2010). W Polsce północno-wschodniej dane o najwyższym zagęszczeniu pochodzą z doliny Narwi gdzie notowano zagęszczenia 15 samców/km², a lokalnie nawet 26 samców/km² (Lewartowski 1996). Najwyższe zagęszczenia kropiatki w innych częściach Europy pochodzą z

Niemiec, gdzie w parku narodowym Unteres Oderstal najwyższe lokalne zagęszczenie odnotowane na powierzchni 84 ha (Polder Friedrichsthal) wynosiło 43 samce/km² (Dittberner 2010), a w południowo-wschodniej Finlandii, na zarośniętym eutroficznym jeziorze o powierzchni 3,6 km² oszacowano liczebność na 60–70 samców (16,7–19,4 samców/km²) (Koskimies 1989).

W sezonach lęgowych 2007 i 2010, podczas których również lokalnie notowano wysoką liczebność aktywnych głosowo samców kropiatki, występowały powodzie. W sezonie 2011 natomiast, w rejonach przyujściowych Odry panowały warunki deficytu wody, tylko lokalnie była ona sztucznie utrzymywana na wysokim poziomie przez plantatorów trzciny. Kropiatka jest wrażliwa na zmiany poziomu wody, unika zbyt głębokiej wody zalewowej oraz terenów przesuszonych (Koskimies & Dvorak 1997, Lontkowski 2004, 2007). Niestabilne warunki wodne w ujściowym odcinku Odry mogą być jedną z przyczyn odpowiedzialnych za znaczne fluktuacje liczebności gatunku. Prawdopodobnie niski stan wody w siedliskach szuwarowych ujścia Odry w 2011 r. w połączeniu z lokalnie utrzymywanym podwyższonym poziomem spowodował, że kropiatki skupiły się podczas drugiego lęgu właśnie tu. Koszone zimną trzcinowiska i podmokłe łąki i turzycowiska tworzą siedliska sprzyjające gatunkowi. Wydaje się, że utrzymanie stanu wody na odpowiednim poziomie ma kluczowe znaczenie dla sukcesu lęgowego ptaków gniazdujących na ziemi oraz nisko w szuwarach na obszarach podmokłych, takich jak kropiatka czy wodniczka *Acrocephalus paludicola*, a struktura roślinności odgrywa drugoplanową rolę.

Kropiatka na Pomorzu Zachodnim pojawia się już w ostatnich dniach marca (obs. własne, Międzyodrze), podobnie jak w sąsiednim parku narodowym Unteres Odertal (Dittberner 2010). Krótko po przylocie samce wykazują aktywność głosową, której szczyt obserwuje się w drugiej dekadzie kwietnia. Mniej intensywnie kropiatka odzywa się jeszcze na przełomie kwietnia i maja (obs. własne, Międzyodrze, 1995–2013). Na podstawie badań telemetrycznych nad Biebrzą wykazano, że samce zaczynają intensywnie odzywać się pod koniec kwietnia i milkną po utworzeniu par lęgowych, krótko po 1 maja (Schaffer 1999). Najwyższa wykrywalność kropiatki dla doliny Biebrzy powinna zatem przypadać na okres między 25.04 a 5.05. W przypadku Pomorza Zachodniego, a być może i całej zachodniej Polski, termin ten, ze względu na różnice klimatyczne i wcześniejszy przylot, przypada prawdopodobnie o kilka dni wcześniej. Wydaje się zatem, że pierwsze liczenie kropiatki

Tabela 1. Wyniki kolejnych liczeń kropiatki na Bagnach Rozwarowskich i w Zatoce Cichej wraz z ujściem Wólcznicy i Grzybnicy (Zalew Kamieński) w 2011 roku

Table 1. Results of subsequent night surveys dedicated for the detection of the Spotted Crake at the Rozwarowo Marshes IBA, the Cicha Cove and the delta of Wólcznica and Grzybnica Rivers in 2011. (1) – date of the survey, (2) – recorded number of calling males, (3) – estimated number of calling males

Data kontroli (1)	Liczebność stwierdzona (2)	Liczebność szacowana (3)
1/2.04	1	2
11/12.04	12	20
9/10.05	4	7
19/20.05	3	5
1/2.06	0	0
21/22.06	0	0
4/5.07	41	70

powinno w tej części kraju przypadać na drugą i trzecią dekadę kwietnia, a odbywające się podczas takiego liczenia ptaki należy traktować jako lęgowe, wzorem metodyki stosowanej w Niemczech, zalecającej dwa liczenia w okresie od 11 do 30.04 (Südbeck 2005). Lontkowski (2009) sugeruje, że samce odbywające się w kwietniu mogą być przelotne i nie powinno się ich traktować jako lęgowych. Kropiatka wyprowadza dwa lęgi w roku, a składanie jaj rozpoczyna w drugiej dekadzie maja (Taylor 1996, za Lontkowski 2009). Na Pomorzu Zachodnim pierwsze zniesienia mogą rozpoczynać się wcześniej, a milknięcie ptaków po szczycie aktywności w kwietniu ma zapewne związek z utworzeniem par lęgowych (Koskimies & Dvorak 1997) i przystąpieniem do wysiadywania, w którym uczestniczą oboje partnerzy (Cramp & Simmons 1980). Aktywność głosowa na początku lipca wydaje się mieć związek z przystąpieniem ptaków do drugiego lęgu.

Podsumowując, wyniki przedstawione w niniejszej notatce i doświadczenia autorów niemieckich wskazują, że w zachodniej Polsce, podobnie jak w Niemczech uzasadnione może być wykonywanie wczesnych liczeń kropiatki w terminie 11.–30.04, a nie dopiero w maju jak proponowano dotychczas (Lontkowski 2009). Ponadto, warte rozważenia wydaje się być przeprowadzenie dodatkowej, późnej kontroli na początku lipca, w okresie kiedy kropiatka przystępuje do drugiego lęgu.

Składam podziękowania następującym osobom, które brały udział w pracach terenowych oraz opracowywaniu wyników z inwentaryzacji ptaków lęgowych Bagien Rozwarowskich w sezonie 2011. Byli to Sebastian Guentzel, Łukasz Ławicki, Jacek Kaliciuk, Grzegorz Kiljan, Marcin Sołowiej. Jochen Bellebaum służył pomocą merytoryczną w trakcie tworzenia tego tekstu, za co mu również dziękuję.

Summary: High numbers of the Spotted Crake *Porzana porzana* at the Rozwarowo Marshes IBA in 2011 – a comment to survey methodology. In April–July 2011, seven night surveys dedicated for the detection of the Spotted Crake were performed at the Rozwarowo Marshes IBA (NW Poland). Along with two surveys in May as suggested by the common methodology in Poland, five more were undertaken (Table 1). The highest counts (12 and 41 males recorded, 20 and 70 estimated, respectively) were noted during surveys in mid April and early July. While the record count in July can be explained by unusual water conditions in 2011, the high counts in April may suggest that in western Poland – as in Germany – the optimal survey dates fall earlier than in the rest of Poland owing to climatic differences and earlier arrival of the Spotted Crake. In general, it is also worth to consider undertaking the early July survey which can be highly effective – Spotted Crakes seem to increase calling activity which can be related to the second brood.

Literatura

- Cramp S., Simmons K.E.L. (eds). 1980. The Birds of Western Palearctic. 2. Oxford University Press.
- Dittberner W. 2010. Die Tüpfelralle (*Porzana porzana*) im Nationalpark Unteres Odertal. Otis 18: 77–81.
- Koskimies P., Dvorak M. 1997. Spotted Crake *Porzana porzana*. In: Hagemeyer E.J.M., Blair M.J. (eds). The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance, ss. 224–225. T&AD Poyser, London.
- Jasiński M., Staszewski A. (w druku). Ptaki lęgowe Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Jezioro Świdwie. Ptaki Pomorza 4.
- Kaliciuk J. 2010. Zalew Kamieński i Dziwna. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce, ss. 108–110. OTOP, Marki.
- Kaliciuk J., Dylawski M., Wysocki D., Czeraszewicz R., Kalisiński M., Oleksiak A., Staszewski A. 2010. Bagna Rozwarowskie. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce, ss. 106–107. OTOP, Marki.
- Koskimies P. 1989. Breeding Bird fauna of Lake Siikalahti, Parikala (SE Finland). Publication No. 139, National Board of Waters and Environment, ss. 1–132. The Finnish Environment Institute, Helsinki.

- Lewartowski Z. 1996. Waloryzacja awifauny łęgowej doliny górnej Narwi i konieczność jej ochrony. Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Roln. 428: ss.123–139. Wydział Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN, Warszawa.
- Lontkowski J. 2007. Kropiatka *Porzana porzana*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków łęgowych Polski 1985–2004. ss. 171–172. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Lontkowski J. 2009. Kropiatka *Porzana porzana*. W: Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. (red.). Monitoring ptaków łęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków ptaków objętych Dyrektywą Ptasia, ss. 312–317. GIOŚ, Warszawa.
- Marchowski D., Ławicki Ł., Guentzel S. 2012. Ptaki łęgowe Bagien Rozwarowskich. Ptaki Pomorza 3: 49–59.
- Ryslavy T. 2010. Verstaktes Auftreten der Tüpfelralle *Porzana porzana* im Fruhsommer 2007 in West-Brandenburg. Otis 18: 107–110.
- Schäffer's N. 1999. Habitatwahl und Partnerschaftssystem von Tüpfelralle *Porzana porzana* und Wachtelkönig *Crex crex*. Ökologie der Vögel 21: 1–267.
- Südbeck P., Andretzke H., Fischer S., Gedeon K., Schikore T., Schröder K., Sudfeldt C. 2005. Methodenstandards zur Erfassung der Brutvögel Deutschlands. Radolfzell.
- Taylor P.B. 1996. Family Rallidae (Rails, Gallinules and Coots). In: del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J. (eds). Handbook of the Birds of the World. 3. Hoatzin to Auks, ss. 108–209. Lynx Edicions, Barcelona.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. 2010. (red.). Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki.
- Wylegała P., Rosin Z. 2010. Wzrost liczebności kropiatki *Porzana porzana* w Dolinie Środkowej Noteci podczas powodzi w 2010 roku. Ornis Pol. 51: 304–306.

Dominik Marchowski

Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze
Wąska 13, 71-415 Szczecin
dominik@gaja-art.com

Występowanie puszczyka *Strix aluco* na terenie Warszawy w latach 2005–2010

Pierwsze potwierdzone stwierdzenia puszczyka *Strix aluco* na terenie Warszawy pochodzą z lat 50. XX wieku (Pielowski 1957, Pawłowski 1963). W kolejnych dziesięcioleciach informacje o tej sowie gromadzili autorzy dokonujący inwentaryzacji awifauny wybranych obszarów stolicy (Luniak 1980, 1981, 1982, Luniak et al. 1986, Rowiński et al. 1998, Mazgajski et al. 2001). Próbę podsumowania wiedzy o występowaniu puszczyka w Warszawie podjęli Luniak et al. (1964) oraz Ruprecht i Szwagrzak (1988). Pierwsze oceny liczebności oraz zagęszczenia gatunku w skali całego miasta przeprowadził w latach 1983–1984 Jabłoński (1991). Kolejne stanowiska wykryto podczas prac nad Atlasem Ptaków Warszawy w latach 1986–1990 (Luniak et al. 2001, Nowicki 2001).

W niniejszej pracy przedstawiono wyniki prac prowadzonych w latach 2005–2010 mających na celu uaktualnienie i uzupełnienie wiedzy o miejskiej populacji puszczyka oraz porównanie uzyskanych wyników z danymi historycznymi. Badania prowadzono od marca 2005 do listopada 2010 roku w granicach administracyjnych Warszawy (517 km²). Według danych GUS z 2011 r. Warszawę zamieszkuje ponad 1 700 000 osób, a gęstość zaludnienia wynosi 3 309 osób/km². Blisko połowę obszaru stolicy pokrywają tereny zabudowane i dro-